

Stuland.

Den 18^{den} Augustus 1898 bezocht ik deze gemeente; ik reed van 's Bosch over Rosmalen en naar Stuland en vandaar naar Geffen, waarna ik aldaar (te Stuland-Geffen) den tein nam naar stadhern.

Een plaatsse waar de harde weg naar Stuland den straatweg van 's Bosch naar Grave verlaat, rond ik de jongens van de school te Stuland's Vinkel met hun schoolhoofd; een van de jongens moest een toespraak houden (waaraan hij het concept in zijn pet had). - Het ging allertrouwigst.

De kinderen zongen toen een liedje, waarna ik naar het Gemeentehuis van Stuland reed. Daar vond ik de heer, monie van Stuland, directeur het schoolhoofd Kersfema, keers uit Rosmalen (van de school aan de Kruisstraat).

De kinderen van de school te Stuland waren aan het Gemeentehuis opgesteld; hier moest een meisje eene toespraak houden, iets, dat zij er zeer goed af bracht.

Op mijne audiëntie verschenen de Pastoor met diens kapelaan, de hoofden der scholen in het dorp en te Vinkel, benevens een hulponderwijzer. -

De secretaris van Stuland is een vroegere klerk van den Notaris Leopold van Voorst; hij heeft geen candidaatoris kunnen worden, en heeft zich daarom later in de gemeentelijke administratie begeven; hij had tegenover Klavens erg gebleeft op zijne relatie tot Leopold van Voorst.

De geheele gemeenteraad van Stuland was gekomen om mij te complimenteeren; na de audiëntie liet ik de Heeren binnenkomen; ik hield hen binnen totdat ik Stuland weer verliet. Gedurende de enkele ogenblikken, dat ik een broodje at en een kop koffie dronk, mij door de goede zorgen van den burgemeester van Stuland verschaft, liet de Raad mij echter weer alleen. -

Ik nam van mijn bezoek aan Stuland eene goede impressie mede; het kwam mij voor, dat de burgemeester buitengewoon goed overweg kon met de leden van den Raad en met de wethouders; minder scheen dit het geval met den secretaris; de verhouding tussehen burgemeester en secretaris scheen mij zelfs enigszins gespannen.

Nuland.

Toen ik Nuland verliet werd er weer een optocht geformeerd; de burgemeester, die in Rosmalen woont (hetgeen, wat Nuland betreft, geen bezwaar schijnt op te leveren) reed weer voorop; daarna de eerevacht, de muzikanten; aan den straatweg 's Bosch - Quare gekomen, nam ik afscheid van allen en reed ik naar Geffen. -

Den 14 juni 1902 kwam ik weer in de gemeente. Ik reed er van den Bosch uit heen; ontbreef te Oef bij de Bruyn; reed toen naar hithoijen, naar hith, en nam te Oef den klein weer naar den Bosch.

Op het raadhuis vond ik, behalve B. en W., ongeveer den geheelen gemeenteraad. Omdat er zich niemand voor de audientie aanmeldde, kon ik met de kleeren een praatje maken. Twee raadsliden wonen in den Kleenhuus van Nuland en (Verlappen) een (hangen) aan de Molengraafse hoef; een te Nulands Vinkel; een (van Sanktvoch) is de twee welhouders wonen in de kern van de gemeente.

Secretaris Duning is ^{kerk} gehuwd met een juffrouw hangemeester uit Winterswijk. Zij heeft zich nu een woning gebouwd kerk bij het Raadhuis, welke woning hij voor behuilglaagen heeft betrekken.

Dit voormalig kasteel te Nuland (aan den klein naar Oef) behoorde inder tijd aan de familie Martini. Deze heeft behalve deel gesloopt, en wilken de huizing laten herstellen; toen alles verbrant aan vlooger van de Bosch; deze hadte 350 canada's, verbrant die voor $\text{fl. } 1000$, en verbrant toen de boerderij enz (de huizing met de daarlijk behoude gronden) aan een heer, van Zelvint.

Dit kasteel was in der tijd een uitgebreide bezitting van de familie Suij te 's Bosch. Deze oude heer Suij stierf en de erven verdeelde de gronden. De rijshooper Suij van het Nulthamerende kreeg de huisplaats met ± 15 kl. A. land. Hij brengt den zomer geregeld op Duitershaek door. -

In Nuland bestaat een heerlijke jochrecht; het behoort aan de familie Gevers Deynoot te Dordrecht, en wordt gehoude door den controleur Dlacwing van 's Bosch; deze laatste heeft zich van de erven Suij een boerderij onder Nuland.

Van der Kruis uit 's Bosch (de erven van Bonmil) heeft veel

Nuland.

grond onder Nulands Vinkel, met 100 kl. A.; de grond ligt meestal lang, de laatste uetwing, en in de buurt van Kaathou.

Gemeente heeft ± 130 kl. A. eigendom; mast, beide en stekke weiland; van het laatste ± 300 kl. A. land; dit wordt publiek door den notaris verhuurd om te heweiden: 6 hond = 1 schaap; $\frac{1}{2}$ hond = 1 paardenschaar; $\frac{3}{2}$ hond = een dreiling. Per schaap brengt dat $\pm$ fl. 6. - op. - Veel, stekke er gemeid tot hoojshen; krijgt er huidevromen, die eerst na een jaar uit de huide komen. -

Het weiland wordt langzamerhand aangelegd tot mast; deze schijnt er best te opbreien; na 25 jaren kan de mast gebrakt worden, en brengt dan gemiddeld $\text{fl. } 1000$ de kl. A. op.

De gemeente zoekt mast, en verbruikt die als twee en driejarige kuitmast, ad $\pm$ fl. 35 de hond.

De laatste uetwing is de eenige waterleiding, die door B. en W. moet geschouwd worden; sinds voor 2 jaren eenige proeven verbodt werden op gemakht, waerop uetvoedingen volgden tot zware geldboden (C. v. d. Kruis. bij. kreeg $\text{fl. } 40$ bodt) wordt deze uetwing behoorlijk geregeld.

De Parochie Nuland bestaat uit de gebuilde Kruis, straat, Kleenind en Nuland; te Nuland staat de kerk. -

De Parochie Nulands Vinkel bestaat uit stekken van 5 gemeenten, nl. Nuland, Geffen, Kleen, Kleenwijk en Berlicum. Gemeente doctoe is de arts W. Trigg uit Berlicum.

Den 21 April 1906 kwam ik weer in Nuland, ik was per trein naar Oef gegaan; had van daaruit, per rijtuig eerst Nistelrook bezocht en vervolgens Geffen. Per trein keerde ik van Nuland naar den Bosch terug.

Ik verleende audientie aan den heer Vogel, pastoor van Vinkel. Deze dekte mij mede, dat hij aanvankelijk kapelaan te Nuland was geweest, en toen van degenen Godschaal de opdraacht had gekregen in Vinkel een kerk te bouwen; in 1884 was hij daare begroten met een noodkerk; in 1889 werd de nieuwe kerk door degenen Godschaal geconsacreeed. Hij was dus de eerste pastoor van Vinkel en had daare nu 22 jr dienst. Hij kwam mijn steun vragen voor een kerkden weg; het grante plan, 55 kl. A. waardoor die heele streek behoorlijk wegen zou krijgen. Ik ontwaarde hem die

Nederland.

aanvraag nu bij de Staten in te dienen; men had ons de paar- den belasting afgenomen; de Provincie had nu geen gebot. Vrij dat de begroting van het afstemmen der padrentbelasting behoorlijk geboteld waren maar men niet met een subsidie aan- vraag afkomen; men had daar grote kans om afgeleveren te worden; en, eens afgeleveren, zou het moeilijke vallen later een gunstige beschikking te verkrijgen.

~~De~~ De Pastoor Vogelzedele mij nog mede, dat zijne par- rochie 500 communicanten telde; feitelijke be- waarden zeer vele menschen veel dicht bij zijne kerk doen hij die te Zleswijk en Berlicum, waarbinnen zij resortbeelden. Maar Berlicum en Zleswijk waren parochies van de wijkheren van Zleswijk; aan hun domein mocht niet ge- bond; — van daar dat de bewoners van Koorthoum een deel bij hem in de kerk kwamen, doch niet tot zijne parochianen behoorden.

Behalve H. en W. waren er nog een pr. raadsleden ver- schenen; met die menschen zat ik een pr. uur te praten; vooral over het nut van den Hlaasmond, de verbrediging van de Zlerloys Watering enz. Van het nut van den Hlaasmond waren allen overtuigd; het nut bleef vooral in den afge- loopen winter, gedurende welken zij geen waterbeswaar onderwonden hadden.

Het Raadhuis was wat klein; men had het daarom verbouwd en er een verdieping afgezet; de verbouwing was juist zoo wat afgelopen. Op de 1ste verdieping, is een kamer waar de versche verf de atmosfeer nog geheel bedrieff, zalen we te praten; die kamer mocht later af als secretarie worden ingericht; der voldoende bergplaats in muurkasten enz. was aanwezig.

Van H. en W. gaven een uitvoerigen en nauwkeurigen staat van alle gemeente eigendommen aan te leggen, waarin alle details omtrent grondbeveiliging, kosten, opbrengsten enz. enz. uitvoerig en nauwkeurig werden beschreven.

Den 14 March 1910 kwam ik weer in Nederland; ik bezocht dien dag ook de gemeenten Effen en Nistelrode, en keerde via Ass per trein naar den Bosch terug.

Nederland.

Behalve de beide webhouders was er ook een gemeenteraadslid opgekomen, zoo dat we met ons vijen zaten te praten. — Volgens de Hlaas is secretaris Diering niet geheel berekenbaar meer; de man maakt sinds een jaaren erg over zijn zenuwen heen zijn; buitengewoon werk kan hij niet meer maken; daarvoor komt een ambtenaar ten secretarie uit Berlicum. Er is niet de minste kans of, dat hij een in- vasis maakt op het oud archief, of wel dat hij maare ten register aanlegt voor de bewerking van een gedetailleerden staat van de ploit die der gemeentelijke bezittingen.

Men klaagt, dat van uit Zlesch Water op de kleine Watering ge- bracht wordt, dat daar niet op loort; dien tengevolge wordt door de be- langhebbenden bij de kleine Watering waterbeswaar onderwonden. In de laatste weken bleef ^{van} welk een uitstelend met de Nieuwe Hlaas- mond was; in tegenstelling met vroeger werd nu zoo goed als geen waterbeswaar onderwonden.

De toestand van de armen klasse is vrij bevestigend; men geeft 320. meer in Holland gras maaien, en daarna in Duitschland koren; de menschen willen goarene werken; het is zoo jammer, dat er in de gemeente geen industrie is, en dien tengevolge weinig werk; de menschen moeten wel naar buiten, om te kunnen bestaan.

De onderwijzer Hlaas te Nuland's Vinkeel heeft de landbouw afte; onder zijne leiding worden twee landbouwcursussen gegeven, een te Nuland, en een te Nuland's Vinkeel; daarvoor is onder de andere bevolking veel belangstelling; alle leerlingen zijn ouder dan 20 jr.

De Hlaas Hlaas te 3 Bosch heeft successievelijk in het belang van zijn jachtveld vier berderijen; berderijen over het algemeen niet ge- sticht wordt heeft hij dan ten minste op zijn eigen grond eenig wild.

De Pastoor van Dijk te Nuland is voor korten tijd verdrongen, en werd vervangen door Pastoor van Erck. — Ook Pastoor Vogelzedele uit Nuland's Vinkeel is overleden; hij werd vervangen door pastoor Claasje uit Tilburg.

Den 22 Juni 1915 kwam ik weer in Nederland; later op den dag ging ik nog naar Dithouwen. Burgemeester Hlaas is een echte zenuwlijder ge- worden; hij heeft pas een maand verlof gehad, en maakt weer weg. Ik heb hem gezegd, dat hij, onder overlooping van een gerechtskundig alles, van Nuland

Nederland.

nederlandse zaken een langdurig ziekte verlaft moest vragen. Mocht hij dan niet weer hersteld zijn, dan zal hij veel onslag moeten vragen. — De secretarie wordt middelerwijl zeer goed in orde gehouden door Huisman, gediplomeerd ambtenaar ter secretarie te Rosmalen.

Het landbouw onderwijs, voor enkele jaren in gemeente verstrekt, gaf niet enige praktische resultaten. Ik heb er sterk op aangedrongen, dat men de boeren weder de gelegenheid zou geven om een landbouwcursus te volgen.

Het gaat den boeren niet best; de meesten wonen geknust. ^{Mitwonende eigenaren zijn o.a.}

Boort en Huisman (Deventer) aan wie Kaathoven (2000 St.) met 3 haeren behoort;

Sopers met 5 haeren;

Blauwing met 5 haeren;

W. d. v. Vrielt met 2 haeren;

v. Vrijhovestel met 1 haef (v. den Bosch, heropsteker);

Sweens met 1 haef. —

De boeren houden over het algemeen te veel we; zij pachten wei- en bootland in den polder, en drijven de prijzen veel te hoog op; dit jaar 20% hooger dan in 1914. — Als de prijzen van het we mochten terug loopen, dan worden de boeren straat arm.

Nederland heeft nog al bezittingen; eens behoorlijke uitvoerige beschrijving van de exploitatie daarvan ontbrak; wel had de burgemeester een register aangelegd, maar dat gaf niet, wat het gemeentebest.

Van het Dageelijksch Bestuur is niet veel meer te verwachten; de burgemeester is zenuwziek, en versleten; de verhouders zijn een pr oude conservatieve boeren: v. d. Kant is 70 jr; van Key 80! —

Den 25 Juli 1919 bezocht ik per auto van uit den Bosch de gemeenten Nuland, IJffers en Berghem.

Burgemeester Tenisfen is voor 9 maanden getrouwd met een dochter van v. d. Wiel, den burgemeester van IJffers. Dienstengevalge is hij wel tot

Nederland.

rust gekomen. Gelukkig.

De oorlog en de daaraan voortvloeiende tijdsomstandigheden hebben de landprijzen omhoog gebracht; daarvan profiteerden de ^{uitwonende} eigenaren van ± 200 St. grond, om die te gelede te maken. Al dat land werd door inwoners van Nuland gekocht; ook zij hadden gelukkig veel geld verdiend.

De kleine boertjes komen echter in het gedrang; nu alles zoo duur is, dringen zij hen onder te gaan.

Er wordt geen landbouw onderwijs gegeven; de eenige man in de buurt, bevoegd om het te geven, is het hoofd der school te Vlesch, de Helder Klaas. Hij was vroeger schoolhoofd te Vinkel en heeft geen studie gehad en heeft de gemeente verlaten; nu willen de boeren niets meer met hem te maken hebben, en een landbouwcursus van hem niet te volgen!

Voor de eieren wordt nog zestien cent per stuk betaald; de boeren maken dus prachtige zaken!

de lproot, het hoofd der school te Vinkel is pot doof, en dus geheel ongeschikt tot het geven van onderwijs; het is meer dan te zeggen, dat het schoolbestuur hem zoo lang getolereerd heeft. Er bestaan thans plannen, om de school te Vinkel over te dragen aan den pastoor; de lproot zou dan door pastoor niet overgenomen worden, maar op wachtgeld gesteld worden. —

Bij de raadsverkiezing werden 4 raadsleden, onder welke de verhouder van der Kant (26 jr raadslid) uitgeworpen.

Verdrongen op het verhoogen van de jaaruwde van den veldwachter; — op het afluigen van een staat van exploitatie der gemeentelijke bezittingen, op het hersien van de algerheine politieverordening.

De Trug uit Berlicum is gemeente (armen) dokter; hij wordt niet erg geraemd.

Den 29 Mei 1923 kwam ik weer in Nuland. Ook hier gebrek aan woningen, al kan men niet bepaald van woningnood spreken: zeven gezinnen wonen getruwd in een kamer.

Nederland.

Derbien woningen werden in het laatste jaar met Rijks premie gebouwd, terwijl eene aanvraag om premie nog in behandeling is.

Bij de laatste Raadsverkiezing kwamen drie nieuwe Raadsleden: wethouder V. L. Kers en nog een Raads- lid hadden zich niet herkiesbaar gesteld, terwijl een raads- lid werd afgesloten.

In den Raad heeft de burgemeester veel last van de op- positie van het raadslid D. van Drunen; die man is altijd fel opposant, en is niet eerlijk: Toen er meei- lijkheden waren megens het tekort in kas (+ f 10.000) bij den ontvanger G. J. van Bleswijk, bracht van Drunen, die daarover met den burgemeester en nog twee andere Raadsleden den advocaat der gemeente Mr. v. Timmering Bergmann was gaan spreken, — alles wat Bergmann gezegd en geraden had, over aan den advocaat der tegenpartij, Mr. Bastoors te Lindehaven!

Nederland krijgt van dat geld niets terug. Mr. Bastoors wilde aan de gemeente f 2000. — teruggeven, wanneer W. en W. eene verklaring wilden afgeven, dat de gevezene ontvanger naar hemme meening een eerlijk man was. — W. en W. hebben die verklaring terecht geweigerd.

Den bebeder van den ontvanger werd in diens plaats benoemd tot gemeente ontvanger van Nederland. —

Ik heb er aenmerking op gemaakt, dat de vader van den burgemeester te Nederland als ambtenaar der secretarie (f 500. —) werkzaam is. Het geslacht van den burgemeester over dien ambtenaar behoort niet groot zijn.

De belastingen zijn niet hoog: 100 procenten op de vermoogensbelasting, 25 op de Rijks inkomstenbelasting en 2 1/2% hoofdelijke aanslag. Als men niet die misère met den gemeente ontvanger had, zouden die 2 1/2% niet noodig zijn. — Op de begroting van 1923 en op die van 1924 wordt telkens ± f 5000. — uitgehoofd, ken, om dat kas tekort te dekken.

Het electriciteits bedrijf werd 15 maart 1922

Nederland.

geopend, en gaf in 1922 een verlies van f 900. — In 1923, als wanneer men in den voordeligen tijd 1 januari tot 15 maart stroom levert, hooft men ongeveer quille te spelen. Het de aflossing van het geïnvesteerde kapitaal — f 16.500. — begint men eerst in 1924. —

De gemeente-eigendommen tegen brandschade ver- zekerd bij de Vereniging van Nederl. gemeenten, tegen f 0. 20% per f 1000. — Nederland verdient daarvan, in vergelijking met de vroegere verzekering ^{premie} ruim f 25. —

Wilde klachten over waterbeswaar tengevalge van den hoogen stand van de Lprode en de kleine Wetering. Door alle werken, welke den Bosch aan het blintheemende, en bij de Zuwenboom sitvoert, kan het water daar niet weg.

Gemeente geneesheer is Dr. Fring de Berlicum. Men is over hem zeer ontevreden. Hij werkt met eene niet gediplomeerde vrouw. Op de 52 geboorten in 1921 waren 43 bevallingen zonder deskundige verloskundige hulp.

In Nederland zijn geen rijke en geen arme men- schen: slechts drie armen worden bebedeld.

In Blesch en in Nederland staat eene stoommool fabriek; beide ingericht voor het verwerken van 5.000.000 L. melk. — De fabriek in Blesch ver- werkt 1.500.000 L. melk, en die in Nederland 1.250.000. De opzet was, dat er eene fabriek zou komen; de geestelijke adviseurs kregen ruzie, en zoo kwamen er twee fabrieken. De geestelijke adviseurs werden verplaatst, maar de boeren bleven met de twee fabrieken zitten.

Twee boerenbanken; een te Nederland en een te Vinkel; die te Vinkel is de grootste.

Twee autobus diensten: een Krave-den Bosch, en een Maren-den Bosch. — Bovendien rijdt op de marktdagen nog een tweede autobus Krave-den Bosch (van D. d. Reydt).

Sandbren onderwijs wordt geregeld gegeven.

Nederland.

Wet gaat den boeren redelijk goed. Door dat in den palder voor den handel veel hooi gekocht wordt, maaken de boeren het door hen benoodigde hooi te duur koopen.

De wevers zijn arme tabbers.

De arbeiders hadden te kampen met werkloosheid, in den afgelopen winter moest Nederland aan 16 menschen werk geven.

Een 25 tal arbeiders hebben vast werk in den Bosch. Lysas masien in Holland, bij de oogst in de Haarlemmermeer helpen is geheel gedaan: de menschen zijn vervangen door machines.

De boeren waken thans meestal op hun eigen; zeer tot hun nadeel, want dat kost hen veel meer dan vroeger, toen ze gehuurd waarden.

De groote boeren mesten varkens; de kleine boeren fakken biggen.

Wierlijk jachtrecht nog steeds gehuurd voor f1200.- door buyling en notaris Worst. Op Vinkel eenige wildschade; verder in de gemeente niet.

Nederland